

Boerenzwaluw met afwijkend verenkleed
Evenals bij andere planten en dieren komen ook bij Boerenzwaluwen afwijkingen voor. Bij het samenstellen van dit themanummer ontvingen wij enkele afbeeldingen van een opvallende, nagenoeg witgekleurde Boerenzwaluw. Onze eerste gedachte was 'een albino' maar – nieuwsgierig naar de oorzaak van deze afwijking – stuurden wij de foto's op naar een deskundige op het gebied van kleurmutaties: Hein van Grouw, conservator bij The Natural History Museum te Tring, Hertfordshire. Hij schreef naar aanleiding van het bestuderen van de foto van de witgekleurde Boerenzwaluw in de vlucht: "Een prachtige foto. Hoewel het beestje volledig wit lijkt te zijn en rode ogen heeft, is het niet erg aannemelijk dat het een echte albino betreft. Albino dieren hebben per definitie een probleem met hun gezichtsvermogen; ze zijn zeer lichtgevoelig en ze kunnen nauwelijks diepte zien. Bij vogels zullen jonge albino's dan ook spoedig sterven zodra zij zelfstandig moeten worden en dus niet meer door hun ouders voorzien worden van voedsel (de meeste zoogdieren moeten het vooral van hun neus hebben en daarom is in deze diergroep Albinisme vaak minder problematisch voor het

betreffende individu). Het diertje op de foto lijkt inmiddels al wel de leeftijd te hebben dat het zelfstandig is. Het gaat in dit geval vrijwel zeker om een Ino. Bij de mutatie Ino zijn de melanine pigmenten niet volledig afwezig zoals in Albino maar zeer sterk gereduceerd (onvolledig ontwikkeld) wat een zeer bleke crème kleur tot gevolg heeft en ook roodachtige ogen. Onvolledig ontwikkelde melanine pigmenten verbleken zeer snel in het (zon) licht dus de veren van een ino vogel zullen al zeer spoedig geheel wit lijken. Echter het beetje pigment wat nog wel in een Ino aanwezig is, dus ook in de ogen, is voldoende om gezichtsproblemen zoals in Albino te voorkomen. Ino's hebben dan ook geen gezichtsproblemen en kunnen zich prima redden. Bij Boerenzwaluwen worden relatief veel kleurafwijkingen aangetroffen. De meest voorkomende zijn Ino en Bruin. Bruin is ook een mutatie waarbij de melaninepigmenten niet volledig zijn ontwikkeld en daardoor bruin blijven in plaats van het normale zwart. Ook deze bruine kleur verbleekt zeer snel in (zon)licht waardoor de vogel op afstand al snel 'witachtig' lijkt. Verder is Diluted (verdund) ook een regelmatig geziene afwijking in de Boeren-

Bij deze vogel zittend op een draad is waarschijnlijk de mutatie Bruin. Het is één van de foto's die van deze opvallende zwaluw werden gemaakt in juli 2010 op de steppe in het staatsnatuurreserveaat bij Orenburg in het zuidwesten van Kazachstan. De delen van het verenkleed die donker hadden moeten zijn krijgen bij dit type kleurmutatie een bruine kleur. Die verbleekt echter snel, zodat de vogel uiteindelijk grotendeels een witgekleurde indruk geeft. De kleur aan de voorzijde van de kop is de oorspronkelijke kleur en daarom niet verkleurd. Foto: Evgeny V. Barbazyuk.

**Een vliegende lichtgekleurde Boerenzwaluw waarbij zeer waarschijnlijk de kleurmutatie Ino is opgetreden. Giessenburg, augustus 2010.
Foto: Jorrit Vlot.**

zwaluw. De hoeveelheid pigment is hierbij afgenomen maar de pigmentkorrels zijn nog steeds zwart. Maar omdat er dus minder is en de ruimte tussen de zwarte korrels groter is dan normaal, zien we de kleur nu als grijs in plaats van zwart (net als met krantenfoto's: veel zwarte stipjes tezamen is zwart terwijl weinig zwarte stipjes verder van elkaar wordt gezien als grijs). Deze vogel is vrijwel zeker Ino. Naast Bruin is Ino waarschijnlijk één van de meest voorkomende kleurmutaties in vogels in het algemeen."

Later zonden wij nog enkele foto's van een andere Boerenzwaluw met afwijkend verenkleed ter beoordeling naar Van Grouw. Zijn oordeel over deze foto van een vrijwel witte Boerenzwaluw zittend op een draad was: "Deze foto's lijken allemaal van een vogel met een andere mutatie dan Ino. In dit geval gaat het om de mutatie Bruin, maar dan al geheel opgebleekt door het (zon)licht. In de mutatie Bruin is het zwart eumelanine onvolledig ontwikkeld en het blijft daardoor bruin. Dit bruine eumelanine is dus ook zeer lichtgevoelig en verbleekt spoedig tot vuil witachtig. In de mutatie Bruin is het roodbruine phaeomelanine (de keelvlek) onaangetast en dat is nog prachtig te zien in deze vogel.

In de mutatie Bruin is het oorspronkelijke zwart (eumelanine) verkleurd tot bruin en het oorspronkelijke roodbruin (phaeomelanine) is onaangetast. Bruin eumelanine verbleekt zeer snel in het licht. In mutatie Ino is het oorspronkelijke zwart (eumelanine) verkleurd tot crèmekleurig en het

oorspronkelijke roodbruin (phaeomelanine) is vrijwel niet ontwikkeld en daardoor vrijwel onzichtbaar (het is bijna wit). Het crèmekleurig eumelanine is in no time verbleekt tot wit."

■ H. van Grouw / RAK

Afscheid van de zwaluwen?

In 2008 eindigde na zeventien jaar mijn deelname aan het Nederlandse Boerenzwaluwproject en het ringwerk dat ik uitvoerde in de regio Betuwe tussen Ommen en Maurik (gemeente Buren, Gld.). De afstand en het tijdsbeslag werden te veel. Het onderzoek bracht, behalve veel biometrische gegevens en enkele hele mooie terugmeldingen, een sterke band teweeg met het Vogeltrekstation en de ringergroep onder leiding van Bennie van den Brink. Daarnaast niet te vergeten een 'familiale relatie' met ruim twintig boerengezinnen, hun erfonden en hun bedoeningen. Als ringer van Boerenzwaluwen sta je immers met netten en vogels binnen in de huizen, op de deel, in stallen met kalveren en varkens, kortom ben je bij de mensen thuis en je vertoeft midden tussen hun wel en wee.

Een enkele keer ringde ik een nestje buiten het mij door het Vogeltrekstation aangewezen gebied. Dat was meestal tijdens een vakantieperiode. Ooit ringde ik – alleen al om de naam en voor het goede doel – de bewoners een boerenzwaluwnestje met zes pullen in Gasselterboerveen. Zo ook eens dicht bij huis, in Eemland. Een boer daar stond juist op het

Een niet bepaald typische broedlocatie voor Boerenzwaluwen.

Foto: J.M. van Muiswinkel.

punt om bij de schoonmaak ‘alle nesten weg te spuiten’, maar hij zag als gevolg van mijn ringbezoek af van zijn plan. Hier was de kleine stap van overtreding jegens de regels van het Vogeltrekstation een grote sprong voor de vogelbescherming. Mijn gewoonte om de pullen na aanleggen van de ring even bij elkaar in een borstzak te bewaren en dan gezamenlijk terug te zetten in het nest kreeg echter een staartje. Ik was laat thuisgekomen en gebruikte een daarna een volledige avondmaaltijd. Na het toetje begon er ineens iets te spartelen. Mijn kinderen van zes en zeven jaar oud zetten grote ogen op bij wat er toen ter tafel kwam. Een bloot

bibberend wezentje met ring. Wat nu te doen? De enige oplossing was 25 km heen en weer te rijden naar de Eem en het kuikentje terug ‘in bed’ te doen. Het is later gewoon uitgevlogen!

Omdat de zwaluwen zo een flink deel van het gezinsgebeuren waren geworden, viel het verlies van ringwerk me zwaar. Zou de dunne verspreiding van de soort als broedvogel bij dorpsboerderijen en bij particulieren met een paardenstal op de droge zandgronden van Het Gooi nog uitkomst bieden? Ik bedacht een plan voor mijn rommelschuur. Eerst haalde ik een beschadigde den weg om de aanvliegroute te verbeteren. De buitendeur ging

Het kunstnest in het schuurtje.
Foto: J.M van Muiswinkel.

vanaf midden maart permanent open en deze werd vastgezet op de haak, zodat achteloze gezinsleden die niet dicht konden doen. Om een eventuele vestiging te helpen slagen, hing ik drie kunstnesten alvast op aan de houten dakbalken. Op een mooie ochtend zette ik ook een geluidscassette met zwaluwzang bij de deur en liet deze – niet al te hard – afspelen. Warempel kwam er vervolgens een Boerenzwaluw naar binnen. Deze betrok later de nok van het dak als zangpost. De aanwezigheid van de kunstnesten zal zeker indruk gemaakt hebben. De vestiging verliep daarna als vanzelf en was een feit! Merkwaardigerwijs werd niet een kunstnest gekozen, maar eerst een eigen nest gebouwd met vochtig materiaal uit de buurt, wat bladachtig en zanderig zonder veel houvast. Daarom haalde ik snel uit één van de Eempolders wat klei en gooide dat in de dakgoot. Iedere dag voor het werk spoot ik de klei even nat met de tuinslang. De klei werd gretig aangenomen en een echt nest was snel klaar. Bij het vervollegselsel datzelfde jaar werd wel van een kunstnest gebruikgemaakt. Inmiddels worden de kunstnesten alweer voor het vierde seizoen gebruikt als broedplek. Toch begint ieder jaar weer met even een nat randje klei uit de goot. Dit jaar (2011) met zijn uitzonderlijk mooie voorjaar waren beide vogels op 25 maart al weer binnen en werden vijf eieren bebroed. Zo blijkt dat ook zwaluwen geen afscheid (kunnen) nemen. Tijdens de broedperiode viel op, dat een ongeringd mannetje zich inmiddels als nieuwe part-

ner had gevestigd. Van Boerenzwaluwen is een dergelijke inbreuk door ongepaarde mannetjes wel meer vastgesteld. Ook bekend – en hier helaas bewaarheid – kan dat leiden tot verwijdering van het broedsel om zo sneller tot eigen nageslacht te komen (Møller 1994). Nadat de eieren op 29 april waren uitgekomen, waren op de ochtend van Koninginnedag nog slechts drie pullen aanwezig. 's Avonds was het nest leeg! Het eerste ei van het nieuwe legsel lag op 7 mei in het nest en krijgt nu hopelijk wel een succesvol vervolg.

■ J.M. van Muiswinkel, Oud Bussummerweg 14, 1272 PV Huizen, e-mail: jmvanmuiswinkel@planet.nl.

LITERATUUR:

Møller, A.P. (1994): *Infanticide behaviour in: Sexual Selection and the Barn Swallow*. Oxford University Press, Oxford.

Huiskamer als nestplaats van een Boerenzwaluw

Doorgaans vinden de meeste mensen van zwaluwen dat het vrolijke, kwetterende vogeltjes zijn die zij graag in hun nabijheid hebben. De nabijheid van zwaluwen gaat bij de familie Brugman in Surhuisterveen (Fr.) echter wel erg ver. Daar broedt een paartje Boerenzwaluwen letterlijk in de huiskamer. Vanaf 2007 broedt er een paartje op en schuine balk tegen het plafond. Doorgaans heeft het paartje twee broedsels in het seizoen. Terwijl de familie haar dagelijkse leven leidt, vliegen de beide zwaluwen door de kamer, vooral als

Uitgevlogen zwaluwen op een schilderijlijst in een huiskamer te Surhuisterveen. In de inzet is ook het nest te zien. Foto: Gerda Brugman.

er jongen zijn en er gevoerd moet worden. De hele dag, vanaf de vroege ochtend blijven de terrasdeuren open staan om zo het paartje de gelegenheid te geven in en uit te kunnen vliegen.

Aan het begin van het broedseizoen 2010 kwam het vrouwtje met een ander mannetje aanzetten. Het vorige mannetje had de trektocht kennelijk niet overleefd. Dit nieuwe mannetje was vermoedelijk veel jonger. In eerste eerste instantie had hij niet zo op een broedplaats met voortdurend bewoners in de directe nabijheid. Het vrouwtje moedigde hem regelmatig aan om deze voor haar prima plek te accepteren. Na een aantal dagen was ook het mannetje kind aan huis. De vrouw des huizes vindt het prachtig en heeft er alles voor over om het de Boerenzwaluwen naar de zin te maken. De door het broedpaar in de woonkamer veroorzaakte overlast wordt geaccepteerd. Zo wordt eenmaal per dag een dweil over de vloer gehaald om de uitwerpselen te verwijderen. De familie Brugman is bijzonder trots op hun boerenzwaluwnest in de woonkamer en hoopt er nog vele jaren plezier aan te mogen beleven.

Dit bericht is eerder gepubliceerd in Vanellus (Jrg. 24, blz. 16).

■ Jan Medemblik, Jeltjingalaan 31, 9285 WJ Buitenpost.

Boerenzwaluw broedt in slaapkamer

Het leefgebied van Boerenzwaluwen, en de naam suggereert dit al, wordt geassocieerd met de aanwezigheid van boerenbedrijven op de plaatsen waar zij broeden.

Die bevinden zich overwegend in open of halfopen landschappen. Er is daar een ruim aanbod aan voedsel en broedgelegenheid. Er zijn echter nogal wat uitzonderingen op de regel. Zo nestelen Boerenzwaluwen ook in besloten landschappen middenin een bosgebied of villawijken, waaronder in het Gooi.

Eén paar bevond zich op een wel heel aparte plek. Dat was in een slaapkamer van het 'zouthuisje', een voormalig tolhuis dat langs de Hilversumse Straatweg van Baarn naar Hilversum staat. Die plek is omringd door bossen. Achter het huis was slechts een kleine tuin. Jarenlang hebben de Boerenzwaluwen er in het huis genesteld en hun jongen groot gebracht. De bewoners lieten gewoonlijk een raampje openstaan en de zwaluwen ontdekten dat. Om overlast door uitwerpselen te voorkomen was wel een opvangmogelijkheid aangebracht.

Nadat de bewoners waren overleden, werd het huisje gerenoveerd. Toen vervolgens nieuwe bewoners hun intrek hadden genomen, werd medebewoning door de Boerenzwaluwen niet meer getolereerd. Saillant detail is de naam van de voormalige bewoner die de zwaluwen jarenlang in de slaapkamer had gedood: Y.S. Vogel!

■ D.A. Jonkers, Koggewagen 3, 1261 KA Blaricum, e-mail: dickjonkers@tiscali.nl.

Boerenzwaluw broedt aan nieuwbouwhuis

Als mijn vrouw en ik half mei 2010 terugkomen van vakantie zien wij tijdens

In dit voormalig tolhuis langs de straatweg tussen Hilversum en Baarn hebben jarenlang Boerenzwaluwen gebroed in een slaapkamer. De vogels hadden destijds toegang via een openstaand raam. Foto: R.A. Kole.

Bedelende jongen in een boerenzwaluwnest aan de buitenkant van een nieuwbouwhuis.
Foto: E. van Huissteeden.

een wandeling met de hond nabij ons huis in de Velsbroek twee Boerenzwaluwen alarmerend achter een kraai aan vliegen. Het trekt uiteraard onze aandacht, maar we brengen deze zwaluwen in eerste instantie in verband met een slaappleats in het naastgelegen helofytenfilter. Op 23 mei verdwijnen daar 26 Boerenzwaluwen in het riet. Dit rietveld is een bekende slaappleats; op 14 september 2003 telden we daar een maximum van 2200 overnachtende Boerenzwaluwen. Nieuw voor ons is het dat ze hier ook tijdens de voorjaars trek in het riet slapen. Terug naar die alarmerende Boerenzwaluwen. Op 4 juni ontdekt mijn vrouw dat de zwaluwen broeden aan de gevel van een nieuwbouwhuis aan het J. Michaëlpad. Dit huis ligt aan een vaart. Het nest bevindt zich onder een overstek die circa 40 cm uitsteekt ten opzichte van de gevel en is gebouwd op een ongeveer 3 cm

breed randje van een schuifpui. De bewoners blijken te weten dat er een zwaluw aan hun gevel broedt en schuiven meestal de gordijnen wat dicht om het broedproces niet te verstoren. Op 15 juni gaat mijn vrouw kijken bij het nest. Er blijken vier bijna vliegvlugge jongen in het nest te zitten. Enkele dagen later zijn de jongen uitgevlogen. Ze zitten dan veel op de smalle rand van de schuifpui, ook die van de burens.

Uit de literatuur blijkt dat Boerenzwaluwen een duidelijke voorkeur hebben voor gebouwen, waarin dieren worden gehouden. Meestal broeden ze dan ook in oude stallen en schuren met varkens en koeien. Bij afwezigheid van agrarische bedrijven kunnen Boerenzwaluwen ook op andere plekken broeden. Met name genoemd worden andere plaatsen binnen in gebouwen (op stapels hout, op dozen of op machines) en broedplaatsen buiten. Bij dit

Dit helofytenfilter in de nabijheid van de nieuwbouwwijk en een autoweg werd als slaappleats gebruikt een paar duizend Boerenzwaluwen.
Foto:
E. van Huissteeden.

Noot van de redactie

Het komt nu en dan voor dat een paartje Boerenzwaluwen een nestplaats kiest aan de buitenkant van gebouwen. Bijna altijd gebeurt dit aan een muur of wand met een ruime dakoverstek. Het nest is zodoende toch enigszins (en volgens die zwaluwen kennelijk voldoende) beschermd tegen weersinvloeden.

In mijn onderzoeksgebied mislukken dergelijke buitennesten vaker dan binnennesten. Ze zijn kwetsbaarder voor predatie en weersinvloeden.

■ Bennie van den Brink

laatste wordt vooral broeden onder bruggen genoemd. In boeken, noch op internet hebben we echter een expliciete verwijzing gevonden naar broeden aan een buitengevel van een nieuwbouwhuis. Deze mededeling verscheen eerder in *Fitis* 46(2), 2010.

■ Evert van Huijssteeden & Marianne Willems, J. Michaelpad 108, 1992 AV Velsbroek, e-mail: huijsenwil@hetnet.nl.